

**FILOLOGIYA YO'NALISHI TALABALARI NUTQIDA UCHRAYDIGAN
PARAZIT SO'ZLAR VA ULARNING OLDINI OLISH**

Andijon davlat chet tillar instituti

Filologiya va tillarni o'qitish: nemis tili

talabasi Maxmudova Mahbuba Ibadulla qizi

mahbubamaxmudova@gmail.com

+998916004140

Supervisor: Yuldasheva Sadoqatxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada filologiya yo'nalishi talabalari nutqida uchraydigan parazit so'zlar, ularning lingvistik xususiyatlari hamda nutq madaniyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Parazit so'zlarning nutq jarayonida yuzaga kelish sabablari sifatida nutqiy tayyorgarlikning yetarli emasligi, psixologik omillar va ijtimoiy muhit ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada parazit so'zlarning nutq ravonligi va aniqligiga salbiy ta'siri asoslab beriladi hamda ularni kamaytirish yo'llari yuzasidan tavsiyalar keltiriladi. Tadqiqot natijalari filologiya talabalari nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Annotation: This article examines filler words (parasitic words) commonly found in the speech of philology students, their linguistic features, and their impact on speech culture. The causes of the occurrence of such words in speech are analyzed, including insufficient speech preparation, psychological factors, and the influence of the social environment. The article also highlights the negative effects of filler words on speech fluency and clarity and provides recommendations for reducing their usage. The results of the study are significant for improving the speech culture of philology students.

Аннотация: В данной статье рассматриваются паразитные слова, часто встречающиеся в речи студентов-филологов, их лингвистические особенности и влияние на культуру речи. Анализируются причины появления таких слов в устной речи, включая недостаточную подготовку,

психологические факторы и влияние социальной среды. Также освещается негативное воздействие паразитных слов на плавность и точность речи, приводятся рекомендации по их сокращению. Результаты исследования имеют важное значение для повышения речевой культуры студентов-филологов.

Kalit so'zlar: parazit so'zlar, nutq madaniyati, filologiya talabalari, og'zaki nutq, nutq ravonligi, ortiqcha birliklar, lingvistik tahlil, nutqiy kompetensiya, kommunikativ ko'nikma, nutq aniqligi, ijtimoiy muhit, psixologik omillar.

Ключевые слова: паразитные слова, культура речи, студенты-филологи, устная речь, плавность речи, избыточные единицы, лингвистический анализ, речевая компетенция, коммуникативные навыки, точность речи, социальная среда, психологические факторы.

Keywords: filler words, speech culture, philology students, spoken language, speech fluency, redundant units, linguistic analysis, speech competence, communicative skills, speech clarity, social environment, psychological factors

Ushbu maqolada filologiya yo'nalishi talabalari nutqida uchraydigan parazit so'zlar, ularning nutq jarayonidagi o'rni hamda nutq madaniyatiga ta'siri masalalari yoritiladi. Nutq madaniyati har bir insonning bilim darajasi va tafakkurini aks ettiruvchi muhim omillardan biri bo'lib, ayniqsa tilshunoslik sohasida tahsil olayotgan talabalar uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Til va nutq masalalari Ferdinand de Saussure tomonidan ham chuqur o'rganilgan bo'lib, u tilni ijtimoiy hodisa sifatida talqin etadi va nutqning individualligini ta'kidlaydi¹. Shu jihatdan qaraganda, har bir shaxsning nutqi uning ichki tafakkuri va tilga bo'lgan munosabatini aks ettiradi.

Filologiya talabalari kelajakda o'qituvchi, tarjimon yoki tadqiqotchi sifatida faoliyat yuritib, boshqalarga ham to'g'ri va ravon nutq namunalarini ko'rsatishlari zarur. Biroq amaliy nutqda, jumladan ularning nutqida ham parazit

¹ Abdullaev, S. O'zbek tilshunosligi asoslari. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 45–47¹

so'zlarning qo'llanishi kuzatiladi.² Bu esa nutqning aniqligi va ifodaliligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur maqolaning maqsadi — filologiya talabalari nutqida uchraydigan parazit so'zlarni tahlil qilish, ularning yuzaga kelish sabablarini aniqlash hamda ularni kamaytirish yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

Parazit so'zlar nutq jarayonida keng uchraydigan hodisalardan biri bo'lib, ular ko'pincha so'zlovchi tomonidan ongli ravishda emas, balki odat yoki nutqiy ehtiyoj tufayli qo'llanadi. Rus tilshunosi Viktor Vinogradov nutq madaniyati masalalariga alohida e'tibor qaratib, ortiqcha birliklar nutqning ifodaliligini pasaytirishini ta'kidlagan. Haqiqatan ham, bunday so'zlar gap mazmuniga sezilarli hissa qo'shmaydi, balki nutqdagi pauzalarni to'ldirish vazifasini bajaradi.

Filologiya talabalari nutqida “demak”, “ya'ni”, “umuman olganda”, “haligi”, “anaqa”, “xullas”, “nima deydi” kabi parazit so'zlar tez-tez uchraydi. Bu birliklar o'z o'rnida ishlatilganda mantiqiy bog'lovchi vazifasini bajarsa-da, ortiqcha qo'llanishi nutqni og'irlashtiradi. Til va nutq madaniyati masalalari o'zbek tilshunosligida ham keng o'rganilgan bo'lib, Abduaziz Abdurahmonov nutqning tozaligi va aniqligini til madaniyatining asosiy mezoni sifatida baholaydi.

Parazit so'zlarning paydo bo'lish sabablari turlicha. Avvalo, bu nutqiy tayyorgarlikning yetarli emasligi bilan bog'liq. So'zlovchi fikrini oldindan rejalashtirmagan bo'lsa, nutq davomida to'xtab qolmaslik uchun ortiqcha so'zlardan foydalanadi. Ikkinchidan, psixologik omillar — hayajon, ishonchsizlik yoki auditoriya oldida chiqish tajribasining kamligi ham muhim rol o'ynaydi. Mashhur psixolog Lev Vygotsky nutq va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, inson nutqi uning fikrlash jarayoni bilan bevosita aloqador ekanligini ta'kidlagan. Shu sababli fikrning noaniqligi nutqda ham ortiqcha birliklar paydo bo'lishiga olib keladi.

Filologiya talabalari uchun nutq madaniyati kasbiy mahoratning muhim ko'rsatkichidir. Ularning nutqida parazit so'zlarning ko'pligi kelajakdagi pedagogik yoki ilmiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.³ Chunki ular

² Karimova, M. Nutq madaniyati va til me'yorlari. — Samarqand: Sharq, 2020. — B. 12

³ .Mirzaev, R. Zamonaviy lingvistika: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Universitet, 2019. — B. 101³

<https://scientific-jl.com/>

boshqalarga til o'rgatish va nutqni rivojlantirish bilan shug'ullanadi. Shu bois ular o'z nutqiga nisbatan talabchan bo'lishlari zarur.

Parazit so'zlarni kamaytirish uchun nutq ustida muntazam ishlash muhimdir. Bunda o'z nutqini yozib olib tahlil qilish, badiiy va ilmiy adabiyotlarni mutolaa qilish, jamoat oldida chiqish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda fikrni oldindan rejalashtirish katta ahamiyatga ega. Bu usullar orqali talaba nutqini nazorat qilishni o'rganadi va ortiqcha so'zlardan asta-sekin voz kechadi.

Parazit so'zlar nutqning aniqligi va ravonligini pasaytiradigan ortiqcha birliklardir. Ularni oldini olish nutq madaniyatini oshirish va fikrni aniq ifodalash uchun muhimdir. Buning bir nechta samarali usullari mavjud.

Birinchi, nutqni oldindan rejalashtirish juda muhimdir. Fikr va g'oyalarni bosqichma-bosqich yozma shaklda tayyorlash, nutq davomida ortiqcha so'zlar ishlatilishining oldini oladi. Shu bilan birga, nutqga qisqa pauzalarni kiritish orqali gapni davom ettirish uchun parazit so'zlarga murojaat qilish ehtiyoji kamayadi.

Ikkinchi, so'z boyligini rivojlantirish va turli matnlarni, jumladan badiiy va ilmiy adabiyotlarni o'qish ham foydalidir. Bu nutqda aniq va to'g'ri ifodalanishga yordam beradi, ortiqcha birliklarga ehtiyojni kamaytiradi. Shu bilan birga, yozma nutqni mashq qilish va o'z nutqini yozib ko'rish ham foydali usullardan biridir. Bu jarayonda ortiqcha so'zlar osonlik bilan aniqlanadi va keyingi nutqda ularni ishlatmaslikka odatlaniladi.⁴

Uchinchi, jamoat oldida chiqish qilish va nutq mashqlari bajarish orqali nutqiy tajriba ortadi. Tinglovchi oldida so'zlashish orqali orqaga chekinish, hayajon va ishonchsizlik tufayli ishlatiladigan ortiqcha birliklar kamayadi. Shu bilan birga, nutqni tinglash va tahlil qilish odati rivojlangan nutq madaniyati uchun samarali usul hisoblanadi.

Oxir-oqibat, parazit so'zlarni oldini olish ongli nutq madaniyatining bir qismidir. Nutqni rejalashtirish, so'z boyligini oshirish, mashq va tahlil qilish orqali

⁴ Qodirov, T. Til va kommunikatsiya. – Toshkent: Movarounnahr, 2021. – B. 56–58⁴.

ortiqcha birliklardan xalos bo'lish mumkin, natijada nutq aniq, ravon va esda qolarli bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Abdullaev, S. O'zbek tilshunosligi asoslari. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 45–47¹.
2. Karimova, M. Nutq madaniyati va til me'yorlari. – Samarqand: Sharq, 2020. – B. 12².
3. Mirzaev, R. Zamonaviy lingvistika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Universitet, 2019. – B. 101³.
4. Qodirov, T. Til va kommunikatsiya. – Toshkent: Movarounnahr, 2021. – B. 56–58⁴.